فصل دوم

جغرافیای انسانی استان گیلان

درس ششم تقسیمات سیاسی استان

تقسیمات سیاسی استان گیلان چگونه است؟

گیلان از نظر تقسیمات کشوری، تا پایان سال ۱۳۹۰ دارای ۱۶ شهرستان، ۴۳ بخش، ۵۱ شهر، ۱۰۹ دهستان و ۲۹۲۵ روستا بوده است.

شهرستان‌های استان عبارت‌اند از : آستارا، آستانه اشرفیه، املش، بندرانزلی، تالش، رشت، رضوانشهر، رودبار، رودسر، سیاهکل، شفت، صومعه‌سرا، فومن، لنگرود، لاهیجان و ماسال. (شکل ۱ــ۲)

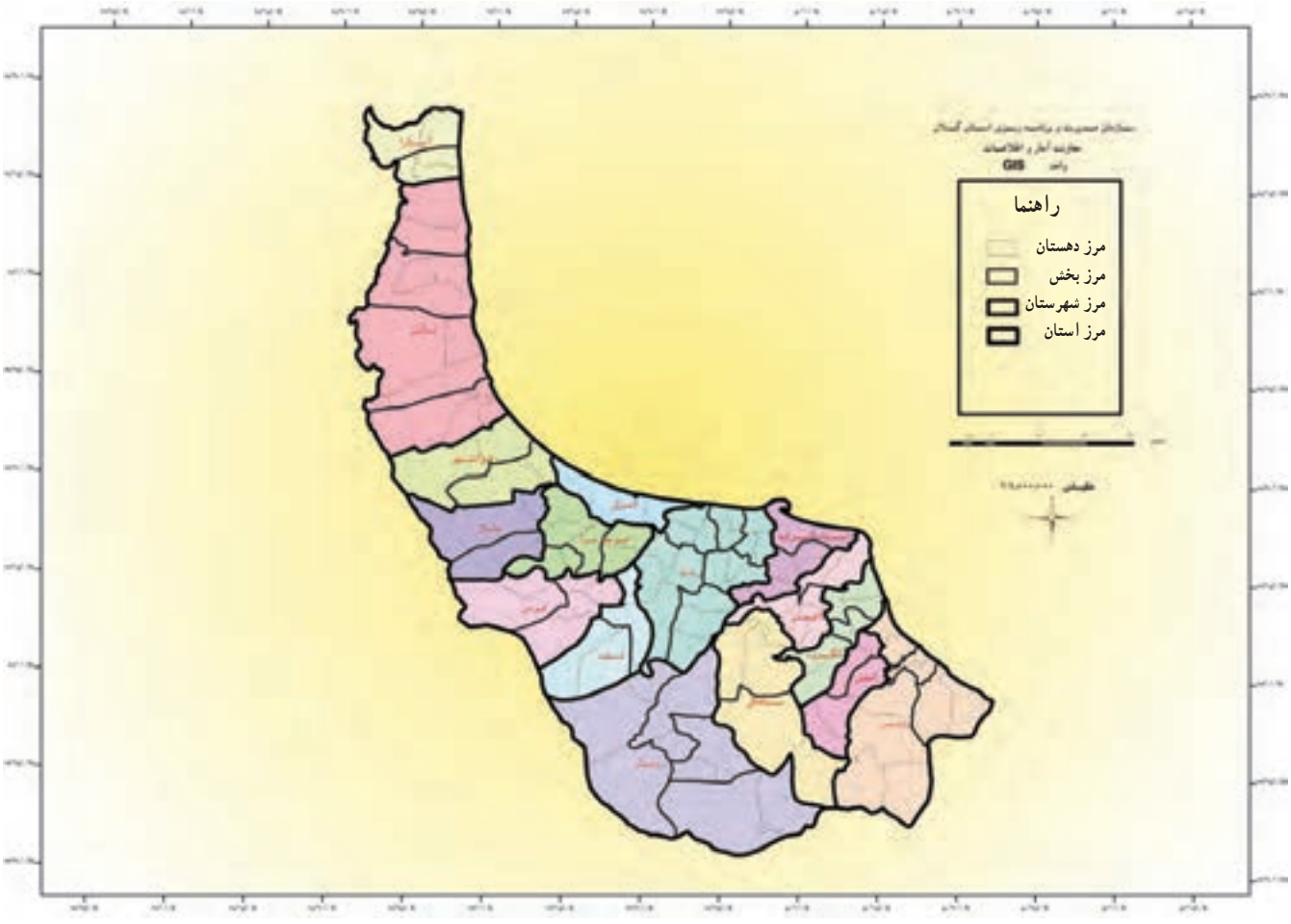

شکل ۱ــ۲ــ نقشهٔ تقسیمات سیاسی استان گیلان

جدول ۱ــ۲ــ تقسیمات سیاسی استان گیلان، سال ۱۳۸۵ (برای مطالعه)

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
آستارا	آستارا	مرکزی	آستارا	حیران	گیلاده	آستارا
				ویرمونی	ویرمونی	
		لوندویل	لوندویل	چلوند	چلوند	لوندویل
				لوندویل	لوندویل	
آستانهٔ اشرفیه	آستانهٔ اشرفیه	مرکزی	آستانهٔ اشرفیه	چهارده	شیرکوه چهارده	آستانهٔ اشرفیه
				دهشال	دهشال	
				کیسم	کیسم	
				گورکا	کشل آزادسرا	
		کیاشهر	کیاشهر	دهگاه	دهگاه	کیاشهر
				کیاشهر	دهسر	
املش	املش	مرکزی	املش	املش جنوبی	حاجی آباد	املش
				املش شمالی	کهنه گوراب	
		رانکوه	رانکوه	سمام	ملکوت	رانکوه
				شبخوس لات	رانکوه	
				کجید	کجید	
بندرانزلی	بندرانزلی	مرکزی	بندرانزلی	چهارفریضه	کپورچال	بندرانزلی
				لیچارکی حسن‌رود	لیچارکی حسن‌رود	
رشت	رشت	مرکزی	رشت	پسیخان	خشت مسجد	رشت
				پیربازار	پیربازار	
				حومه	دارسازی (خناچاه)	
				لاکان	لاکان	
		خشکبیجار	خشکبیجار	حاجی‌بکنده خشکبیجار	حاجی‌بکنده	خشکبیجار
				نوشر خشکبیجار	نوشر	
		خمام	خمام	چاپارخانه	چاپارخانه	خمام
				چوکام	بالا محله چوکام	
				کته سرخمام	کته سر	
		سنگر	سنگر	اسلام‌آباد	اسلام‌آباد	سنگر
				سراوان	سراوان	
				سنگر	ویشکاننک	
		کوچصفهان	کوچصفهان	بلسبنه	بلسبنه	کوچصفهان
				کنارسر	کنار سربزرگ	
				لولمان	پیربست لولمان	لولمان
		لشت‌نشاء	لشت‌نشاء	جیرهنده لشت‌نشاء	جیرهنده	لشت‌نشاء
				علی‌آباد زیباکنار	زیباکنار	
				گفشه لشت‌نشاء	بالا محله گفشه	

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
رضوانشهر	رضوانشهر	مرکزی	رضوانشهر	خوشابر	شنگاور	رضوانشهر
				گیل دولاب	دارسرا	
		پره‌سر	پره‌سر	دیناچال	بازار دیناچال	پره‌سر
				ییلاقی ارده	ارده	
رودبار	رودبار	مرکزی	رودبار	رستم‌آباد جنوبی	رستم آباد	رستم آباد رودبار منجیل لوشان
				رستم آباد شمالی	اسکولک	
				کلشتر	جمال آباد	
		خورگام	پره‌سر	خورگام	پره‌سر	پره‌سر
				دلفک	چهارمحل	
		رحمت‌آبادو بلوکات	توتکابن	بلوکات	شهر بیجار	توتکابن
				دشتویل	دشتویل	
				رحمت آباد	توتکابن	
		عمارلو	جیرنده	جیرنده	جیرنده	جیرنده
				کلیشم	کلیشم	
رودسر	رودسر	مرکزی	رودسر	چینی‌جان	چینی‌جان	رودسر
				رضا محله	رضا محله	
		چابکسر	چابکسر	اوشیان	قاسم‌آباد سفلی	چابکسر
				سیاهکلرود	چای جان	
		رحیم‌آباد	رحیم‌آباد	اشکور سفلی	زیاز	رحیم‌آباد
				اشکورعلیا و سیار ستاق ییلاق	سارم	
				رحیم‌آباد	طول لات	
				شونیل	شونیل	
		کلاچای	کلاچای	بی‌بالان	بی‌بالان	کلاچای واجارگاه
				ماچیان	ماچیان	
سیاهکل	سیاهکل	مرکزی	سیاهکل	توتکی	توتکی	سیاهکل
				خزارود	خزارود	
				مالفجان	مالفجان	
		دیلمان	دیلمان	پیرکوه	پیرکوه علیا	دیلمان
				دیلمان	دیلمان	

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
شفت	شفت	مرکزی	شفت	جیرده	جیرده	شفت
				ملاسرا	ملاسرا	
		احمدسر گوراب	احمدسرگوراب	احمدسر گوراب	نصیرمحله	احمدسر گوراب
				چوبر	چوبر	
صومعه‌سرا	صومعه‌سرا	مرکزی	صومعه‌سرا	طاهر گوراب	طاهرگوراب	صومعه‌سرا
				ضیابر	ضیابر	
				کسماء	کسماء	
		تولم	مرجقل	تولم	لیف شاگرد	مرجقل
				هندوخاله	هندوخاله	
		میرزا کوچک جنگلی	گوراب زرمیخ	گوراب زرمیخ	گوراب زرمیخ	گوراب زرمیخ
				مرکیه	مرکیه	
فومن	فومن	مرکزی	فومن	رودپیش	رودپیش	فومن
				گشت	گشت	
				گوراب پس	گوراب پس	
				لولمان	لولمان	
		سردارجنگل	بالاماکلوان	آلیان	سیاهورود	ماسوله
				سردارجنگل	بالاماکلوان	
تالش	هشتپر	مرکزی	هشتپر	ساحلی جوکندان	چلونصر	هشتپر
				طولارود	طولارود	
				کوهستانی تالش	کیش دیبی	
		اسالم	اسالم	اسالم	اسالم	اسالم
				خاله‌سرا	خاله‌سرای پنجاه‌وهفت	
				خرجگیل	خرجگیل پایین	
		حویق	حویق	چوبر	چوبر	حویق چوبر
				حویق	حویق	
		کرگان رود	لیسار	خطبه‌سرا	خطبه‌سرا	لیسار
				لیسار	لیسار	

شهرستان	مرکز شهرستان	بخش	مرکز بخش	دهستان	مرکز دهستان	شهر
لنگرود	لنگرود	مرکزی	لنگرود	چاف	چاف پایین	لنگرود
				دیوشل	دیوشل	چاف و چمخاله
				گل‌سفید	گل سفید	
		اطاقور	اطاقور	اطاقور	اطاقور	اطاقور
				لات‌لیل	لات لیل	
		کومله	کومله	دریاسر	دریاسر	شلمان کومله
				مریدان	مریدان	
لاهیجان	لاهیجان	مرکزی	لاهیجان	آهندان	آهندان	لاهیجان
				باز کیاگوراب	باز کیاگوراب	
				لفمجان	بازارسر لفمجان	
				لیالستان	لیالستان	
				لیل	سطل سر	
		رودبنه	رودبنه	رودبنه	رودبنه	رودبنه
				شیرجو پشت	بالامحله ناصر کیاده	
ماسال	ماسال	مرکزی	ماسال	حومه	کوچکام	ماسال
				ماسال	تاسکوه	
		شاندرمن	بازار جمعه	شاندرمن	بازارجمعه	بازارجمعه
				شیخ نشین	شیخ نشین	

فعالیت ۹

با توجه به شهرستانی که در آن زندگی می‌کنید نام بخش‌ها، مرکز بخش‌ها، دهستان‌ها و مرکز دهستان‌ها را در یک جدول تنظیم کنید.

درس هفتم شیوه‌های زندگی در استان

شکل ۲ــ۲ــ الف ــ آبشخور طبیعی

شکل ۲ــ۲ــ ب ــ فعالیت دامداری

شکل ۲ــ۲ــ ج ــ چیدن پشم گوسفند توسط دامدار گیلانی

الف) زندگی دامداری در گیلان

نقاط مرتفع گیلان به علّت وجود مراتع سرسبز و آبشخورهای طبیعی، موقعیت مناسبی را برای فعالیت دامپروری فراهم آورده است. فعالیت دامپروری بیشتر در نواحی کوهستانی و ییلاقی تالش، آستارا، فومن، ماسال، شفت، رودبار، دیلمان سیاهکل و اشکورات رودسر تمرکز دارد. زندگی عشایری ــ به مفهوم کلّی ــ در گیلان رایج نیست بلکه در غرب استان، فعالیت نیمه کوچ‌نشینی دیده می‌شود. دامپروری توسط خانوارهای جنگل‌نشین و چوپانانی انجام می‌گیرد که در بخش‌های کوهستانی دارای خانه‌ها و کلبه‌های موقتی و ثابت‌اند و از راه پرورش دام به‌ویژه دام‌های کوچک و تعداد اندکی دام بزرگ زندگی می‌کنند و در طول سال به‌طور منظم برای قشلاق و ییلاق جابه‌جا می‌شوند.

شکل ۳ــ۲ــ خانه‌های با سقف سفالی ــ اطراف آستارا

شکل ۴ــ۲ــ چشم‌اندازی از سکونتگاه شهری

شکل ۵ــ۲ــ کوچ دامداران

ب) زندگی روستایی در گیلان

شکل‌گیری سکونتگاه‌های روستایی گیلان از شرایط آب و هوایی و امکانات محیطی موجود در منطقه تأثیر بسیار زیادی پذیرفته است. شکل روستاها در سطح جلگهٔ گیلان از نوع متفرق و پراکنده‌اند.

در پراکندگی روستاها، گذشته از عامل دسترسی به منابع آب کافی و خاک حاصل‌خیز، آباد کردن تدریجی اراضی جنگلی و به‌زیر کشت بردن آن‌ها به‌صورت قطعه‌قطعه مؤثر است و روستائیان معمولاً در زمین‌هایی که آباد می‌کردند، خانهٔ خود را نیز در میان آن می‌ساختند.

در برخی نقاط، هرقدر به دامنهٔ کوه‌ها نزدیک می‌شویم، با توجه به شیب زمین بر تمرکز خانه‌ها افزوده می‌شود و خانه‌های روستایی در فاصلهٔ نزدیک‌تری از هم استقرار می‌یابند. در ارتفاعات و نقاط ییلاقی و همچنین، دامنه‌های نیمه‌خشک مشرف بر درهٔ شاهرود، می‌توان روستاهای با خانه‌های متمرکز را نیز مشاهده کرد.

شکل ۶ــ۲ــ روستای متمرکز

خانه‌های روستایی گیلان : خانه‌های روستایی گیلان به رغم شباهت‌های ظاهری در همهٔ نقاط از تنوع و گوناگونی زیادی برخوردارند. دلیل این تنوع را می‌توان در اقلیم، مصالح در دسترس و شیوهٔ معیشت و فرهنگ ساکنان نقاط مختلف استان دانست. هر سکونتگاه روستایی شامل خانه و یک یا چندین ساختمان مخصوص انواع فعالیت‌های بهره‌برداری است که به انواع فعالیت‌های کشاورزی اختصاص دارد و همهٔ آن‌ها در محوطه حیاط خانه به صورت پراکنده قرار می‌گیرند که دور تا دور آن را دیواری از درخت و چوب احاطه می‌کند و از آن جمله می‌توان تلمبار (محلّ پرورش کرم ابریشم)، کُندوج (محلّ نگهداری برنج)، طویله (محلّ نگهداری دام)، لانه (مرغدانی) و ... را نام برد.

امروزه، توسعهٔ ارتباطات و وسایل حمل و نقل تغییرات زیادی در کاربرد انواع مواد و مصالح ساختمانی به وجود آورده است؛ از این‌رو، اشکال و موادّ و مصالح جدید و متنوع غیربومی جایگزین مصالح و موادّ سنتی شده است.

بیشتر بدانیم

انواع خانه‌های روستایی از نظر پوشش سقف :

۱ــ خانه‌های گالی پوش : بام این خانه‌ها از گالی، یعنی پوشش‌های گیاهی مردابی یا باقی‌ماندهٔ برنج (کُلَش)، است. در حال حاضر به علت کمبود گیاهان مردابی و کاربرد زیاد چوب و نیز دسترسی آسان به مصالح جدید، این شیوهٔ ساخت تغییر کرده است.

۲ــ خانه‌های لته سر یا لت پوش : در این گونه بناها، از ورقه‌های نازک چوب برای پوشش سقف استفاده می‌شود. این نوع خانه بیشتر در نقاط جنگلی قابل مشاهده است.

۳ــ خانه‌های با بام‌های سفالی : این نوع خانه‌ها در روستاهای شهرستان آستارا و تالش قابل مشاهده است.

۴ــ خانه‌های با بام‌های حلبی یا شیروانی : در دهه‌های اخیر، به تبعیت از بناهای شهری گسترش یافته و از جمله آثار آن، کاهش شیب سقف خانه‌ها بوده است.

۵ــ خانه‌های با بام مسطح : این خانه‌ها در نقاط بالاتر از حدّ نهایی جنگل‌ها و ارتفاعات با ویژگی‌های نیمه خشک، جای خود را به بام‌های مسطح با پوشش گلی داده است.

شکل ۷ــ۲ــ خانه‌ای با سقف گالی پوش

منابع درآمد روستائیان گیلان کدام‌اند؟ : زندگی روستایی در استان ما به فعالیت‌های کشاورزی وابسته است و زراعت و باغداری نقش مهمی دارند.

محصولات زراعی استان گیلان شامل برنج، بادام زمینی، توتون، گندم و جو، بقولات (لوبیا، نخود و عدس)، جالیز، انواع سبزیجات و علوفه است که برنج بیشترین سطح زیرکشت را به‌خود اختصاص داده است. از محصولات باغی استان، می‌توان چای، زیتون، مرکبات، فندق، درختان توت، ازگیل و سایر درختان میوه را نام برد. اراضی زراعی، بیشتر در سطح جلگه و اراضی باغداری، بیشتر در دامنه‌ها و نواحی کوهستانی تمرکز و پراکندگی دارند. قطعات زمین به وسیلهٔ درخت، پرچین (رَمش) و خندق محصور شده، از اراضی مجاور خود مجزا می‌شوند. مقدار زمین و تنوع فعالیت‌های کشاورزی در توان اقتصادی خانوارهای روستایی تأثیر به‌سزایی دارد. یکی از ویژگی‌های استان ما این است که برخی نقاط را با محصولات کشاورزی خاصی می‌شناسند. آیا شما می‌توانید چند مورد را نام ببرید؟

فعالیت‌های جنبی دیگر مانند پرورش کرم ابریشم، زنبورداری، صیدماهی و شکار پرندگان نیز در برخی روستاها رواج دارد. فعالیت‌های کشاورزی در تمام طول سال ادامه نمی‌یابد. زمانی که خارج از فصل کشت است، به آن «بیکاری فصلی» می‌گویند. در این موقع، قسمت عمدهٔ نیروی کار روستایی فعالیت چندانی ندارد. صنایع دستی تولید محصولات چوبی ، کشت دوم زمین کشاورزی و مشاغل خدماتی می‌تواند به افزایش درآمد روستاییان در هنگام بیکاری فصلی کمک کند.

شکل ۸ــ۲ــ الف ــ خوشه‌های زیبای برنج

شکل ۸ــ۲ــ ب ــ کشت دوم برنج به‌صورت مکانیزه

شکل ۹ــ۲ــ نگهداری غاز در روستا

پ) زندگی شهری در گیلان

سیمای شهرهای استان متأثر از موقعیت جغرافیایی شهر، شرایط آب و هوایی و وضع اقتصادی ساکنان آن است. این سرزمین به علت وجود عوامل مساعد طبیعی یکی از مراکز پیدایش تمدن بوده است. اغلب شهرهای گیلان پیشینه‌ای تاریخی دارند و بیشتر آنها در حال حاضر شکل دگرگون شده و رشد یافتهٔ

روستاهای کوچک و بزرگ قدیمی‌اند؛ استقرار آنها در کنارهم، تمرکز جمعیتی را به‌وجود آورده و تحت تأثیر عوامل مساعد طبیعی و موقعیت مناسب جغرافیایی، ارتباطی، فرهنگی و مذهبی، به مرور زمان وسعت و گسترش یافته و به شهر تبدیل شده‌اند.

وجود محلات شهری، از جمله ویژگی‌های شهرهای گیلان است که نامشان را از فعالیت‌ها و کارکردهای گذشته خود پذیرفته‌اند. گسترش فیزیکی شهرها در سال‌های اخیر، بیشتر تحت تأثیر فشار جمعیت در بخش مرکزی شهرها و روند مهاجرت به آن و عمدتاً دراطراف مسیرهای ارتباطی (ورودی و خروجی) منتهی به شهر به وقوع پیوسته است.

در استان ما، شهرها اغلب به‌وسیلهٔ زمین‌های زراعی و باغ‌ها احاطه شده‌اند و به‌دنبال گسترش خود، روستاهای اطراف را دربرمی‌گیرند.

شکل ۱۰ــ۲ــ نمایی از شهرداری رشت ــ تأسیس سال ۱۲۸۵

موقعیت جغرافیایی شهرهای گیلان : بیشتر شهرهای گیلان در جلگه و نقاط ساحلی شکل یافته‌اند و تعداد اندکی نیز در نواحی کوهستانی استقرار دارند. ارتفاع آنها از سطح دریا، کم و برخی از آنها، پایین‌تر از سطح دریاهای آزاد هستند. بالاترین ارتفاع دربین مراکز شهرستان‌ها مربوط به رودبار با ۲۸۰ متر و پایین‌ترین، متعلق به شهر انزلی با ۲۵- متر است.

نقش شهرهای گیلان : از لحاظ نقش و کارکرد، شهرهای گیلان با یکدیگر تفاوت دارند. هر چند بیشتر آنها دارای نقش اداری، خدماتی و تجاری‌اند اما برخی از این نقش‌ها، بارزتر است، برای مثال، نقش مرکزیت اداری ــ سیاسی در رشت، بندری در انزلی، مذهبی در آستانه اشرفیه، گردشگری در لاهیجان، ارتباطی در آستارا و گذرگاهی در رودبار را می‌توان نام برد.

نقاطی که جدیداً به شهر تبدیل شده‌اند، بیشتر نقش خدماتی برای روستاهای اطراف خود دارند. در سال‌های اخیر، برنامه‌ریزان و مسئولان شهری در سطح استان همواره کوشیده‌اند با حفظ فضاهای طبیعی، آثار تاریخی و فرهنگی و جلب سرمایه‌گذاری در احداث مراکز تفریحی، نقش گردشگری شهرها را تقویت کنند.

تغییر بافت قدیمی، تراکم و شدت ترافیک، کمبود فضای پارکینگ در بخش مرکزی، آب گرفتگی معابر در هنگام بارندگی‌های شدید، تخلیهٔ پساب در رودها، مشکلات مربوط به پسماندها و تخریب عرصه‌های طبیعی اطراف شهرها، از جمله مسائل و مشکلات شهرهای گیلان است.

برای مطالعه

شهر رشت

این شهر به عنوان مرکز استان گیلان در زمینی هموار با شیب کم قرار گرفته است، بخش عمدهٔ آن بین دو رود

زرجوب و **گوهررود** قرار دارد و دارای موقعیت مناسب چهارراهی است که راه‌های شمال، جنوب، غرب و شرق استان را به هم پیوند می‌دهد. بر اساس طرح جامع شهری، این شهر به **۲۹** محله تقسیم شده، امور عمرانی و خدماتی آن توسط سه منطقهٔ شهرداری و هشت ناحیه اداره می‌شود. این شهر قدمت دیرینه‌ای دارد و نام قدیمی آن **دارالمرز** یا **دارالامان** بوده است. محلات قدیمی شهر رشت اغلب بیانگر پیشینهٔ تاریخی ساکنان آن است. بافت قدیم آن، بخشی از میراث فرهنگی را در خود جای می‌دهد و عبور از این محلات قدیمی با ویژگی‌ها و کارکردهای خاصّ خود، آداب و رسوم و سنن دوران گذشته را به ذهن تداعی می‌کند. تغییر بافت قدیمی به علت وجود کوچه‌های باریک و پرپیچ و خم از جمله مشکلات قابل توجه این شهر است. البته از سال **۱۳۶۹**، اقدامات مؤثری در اصلاح مطلوب بافت قدیمی این شهر انجام گرفته است. از جمله محلات قدیمی رشت می‌توان ساغریسازان، استادسرا، چمارسرا، رودبارتان، دباغیان، خمیران زاهدان، خمیران چهل تن، کوزه‌گران، چلّه خانه، پاسکیاب، سرخبنده، صیقلان، زرجوب، آتشگاه بیستون، کیاب و سبزه میدان را نام برد.

امامزاده خواهر امام، داناعلی، باغ محتشم یا پارک شهر و عمارت کلاه فرنگی و مجموعه بناهای میدان شهرداری از آثار و اماکن دیدنی این شهرند.

شکل ۱۱ــ ۲ــ نمایی از شهر رشت

بندر انزلی

بزرگ‌ترین و فعال‌ترین بندر حاشیه جنوبی دریای خزر است که مجهز به امکانات مدرن تخلیه و بارگیری می‌باشد و برخورداری از مزیت‌های زیر، آن را نسبت به سایر بنادر ایرانی و خارجی دریای خزر متمایز نموده است :

- دارای رتبه سوم بین بنادر کشور بعد از امام‌خمینی و بندر شهید رجایی از لحاظ تناژ تخلیه و بارگیری
- نزدیکی با بنادر آستراخان و لاگان در روسیه، ترکمن‌باشی در ترکمنستان، اکتائو در قزاقستان و باکو آذربایجان
- ارتباط با بازارهای منطقه‌ای و دسترسی به بازار مصرف بالای ۳۰۰ میلیونی کشورهای تازه استقلال‌یافته شوروی سابق
- قرار گرفتن در مسیر کریدور ترانزیتی بین‌المللی شمال ــ جنوب که این مسیر سه برابر از مسیر فعلی کوتاه‌تر و ارزان‌تر می‌باشد.

- واقع شدن بندر در محدوده منطقه آزاد، و فراهم نمودن تسهیلات و امکانات ویژه برای صاحبان کالا، تجار و سرمایه‌گذاران
- نزدیکی به فرودگاه بین‌المللی (۳۵) کیلومتر
- مسیر دسترسی زمینی مناسب به استان‌های همجوار
- نزدیکی به بزرگ‌ترین ذخایر نفت و گاز دریای خزر
- برخورداری از معافیت مالیاتی
- دسترسی به معادن سرب، روی و آهن و مراکز صنعتی و نزدیکی به استان‌های صنعتی همجوار و پایتخت
- بهره‌گیری از توان بخش خصوصی در اداره ترمینال‌ها و ایجاد فضای رقابتی جهت کاهش نُرم تخلیه و بارگیری
- بهره‌مندی از نیروهای متخصص آموزش دیده و با سابقه
- برخورداری از شرایط آب و هوایی معتدل استان گیلان

شکل ۱۲ــ۲ــ نقش بندری شهر انزلی

فعالیت ۱۰

ــ در شهرستان محلّ زندگی شما، دامپروری به چه روش‌هایی رواج دارد؟

ــ چه تغییراتی در سال‌های اخیر در وضعیت مساکن روستایی گیلان به‌وجود آمده است؟

ــ محصولات کشاورزی شهرستان محلّ زندگی خود و روستاهایی که این محصولات در آنجا کشت می‌شود را نام برده و از تبدیل کردن این محصولات به مواد دیگر به‌صورت سنتی (مثل دوشاب و شکر سیاه و ...) گزارشی تهیه کنید.

ــ مهم‌ترین مشکل شهری در شهرستان محلّ زندگی خود را در چه می‌دانید؟ برای حلّ آن، چه پیشنهادی دارید؟

درس هشتم جمعیت و حرکات آن در استان

پراکندگی جمعیت در استان

جمعیت استان گیلان بر اساس سرشماری آبان ماه ۱۳۹۰، دارای ۲,۴۸۰,۸۷۸ نفر گزارش شده است. از کلّ جمعیت استان، ۶۰/۳ درصد را شهرنشینان و ۳۹/۷ درصد آنان راروستاییان تشکیل می‌داده‌اند. درصورتی که درصد شهرنشینان در سرشماری ۱۳۷۵ گیلان، ۴۶/۹ درصد بوده است.

برای مطالعه

از سال ۱۳۶۵، جمعیت روستایی استان گیلان روند کاهشی داشته است که از عوامل آن می‌توان به مهاجرت، تمرکز جمعیت در برخی روستاها و تبدیل آن‌ها به نقاط شهری جدید اشاره کرد.

جدول ۲ــ۲ــ تعداد جمعیت استان گیلان در سرشماری‌های مختلف، از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵

سال	تعداد جمعیت به‌نفر	مقدار افزایش نسبت به سرشماری قبلی
آبان ماه ۱۳۳۵	۹۹۹,۸۷۶	ــ
آبان ماه ۱۳۴۵	۱,۲۹۱,۱۵۹	۲۹۱,۲۸۳
آبان ماه ۱۳۵۵	۱,۵۸۱,۸۷۲	۲۹۰,۷۱۳
مهر ماه ۱۳۶۵	۲,۰۸۱,۰۳۷	۴۹۹,۱۶۵
آبان ماه ۱۳۷۵	۲,۲۴۱,۸۹۶	۱۶۰,۸۵۹
آبان ماه ۱۳۸۵	۲,۴۰۴,۸۶۱	۱۶۲,۹۶۵

آبان ماه ۱۳۹۰	۲,۴۸۰,۸۷۸	۷۶,۰۱۷

استان گیلان با داشتن تنها ۰/۹ درصد از مساحت کلّ کشور، ۳/۳ درصد از جمعیت کشور را در سال ۱۳۹۰ در خود جای داده است.

تراکم نسبی جمعیت گیلان نسبت به تراکم کلّ کشور بسیار بالاتر است. تراکم نسبی جمعیت گیلان در سال ۱۳۹۰، ۱۷۷ نفر و در کلّ کشور ۴۶ نفر در کیلومتر مربع بوده است (جدول ۳ــ۲).

از نظر تراکم نسبی، جمعیت استان گیلان پس از تهران و البرز از همهٔ استان‌های دیگر کشور بیشتر است. آیا می‌دانید علت بالا بودن تراکم نسبی جمعیت در استان گیلان چیست؟ قسمت عمدهٔ جمعیت در نواحی جلگه‌ای و نقاط ساحلی متمرکز شده و جلگهٔ مرکزی، جمعیت زیادی را به خود اختصاص داده است؛ برای نمونه، ۳۷ درصد جمعیت فقط در مرکز استان و در شهرستان رشت زندگی می‌کنند و به عکس، نواحی کوهستانی دارای تراکم کمتری است.

در بین شهرستان‌های استان گیلان، تراکم نسبی جمعیت یکسان نیست. شهرستان رشت به علت مرکزیت اداری ــ سیاسی و تمرکز سازمان‌ها، با ۷۲۲ نفر در کیلومتر مربع بیشترین تراکم و شهرستان‌های رودبار و سیاهکل به علت کوهستانی بودن، با ۴۳ نفر در کیلومتر مربع دارای کمترین تراکم است.

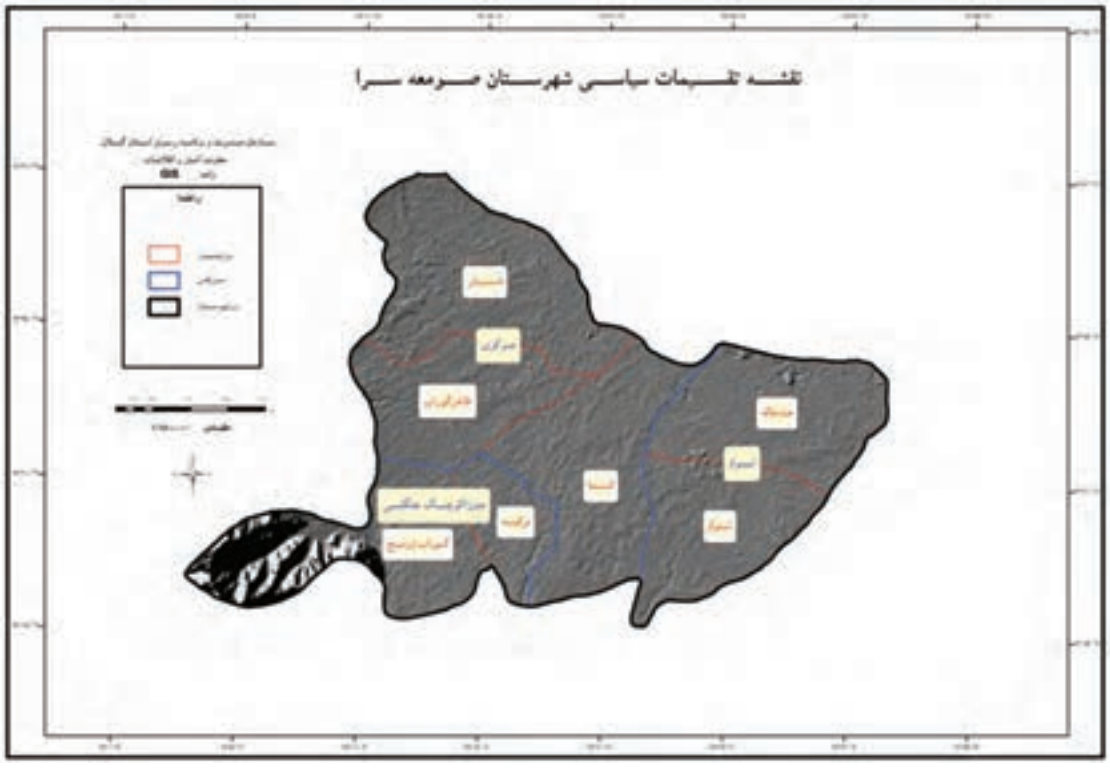

شکل ۱۳ــ۲ــ الف ــ شهرستان جلگه‌ای و نسبتاً پرتراکم صومعه‌سرا

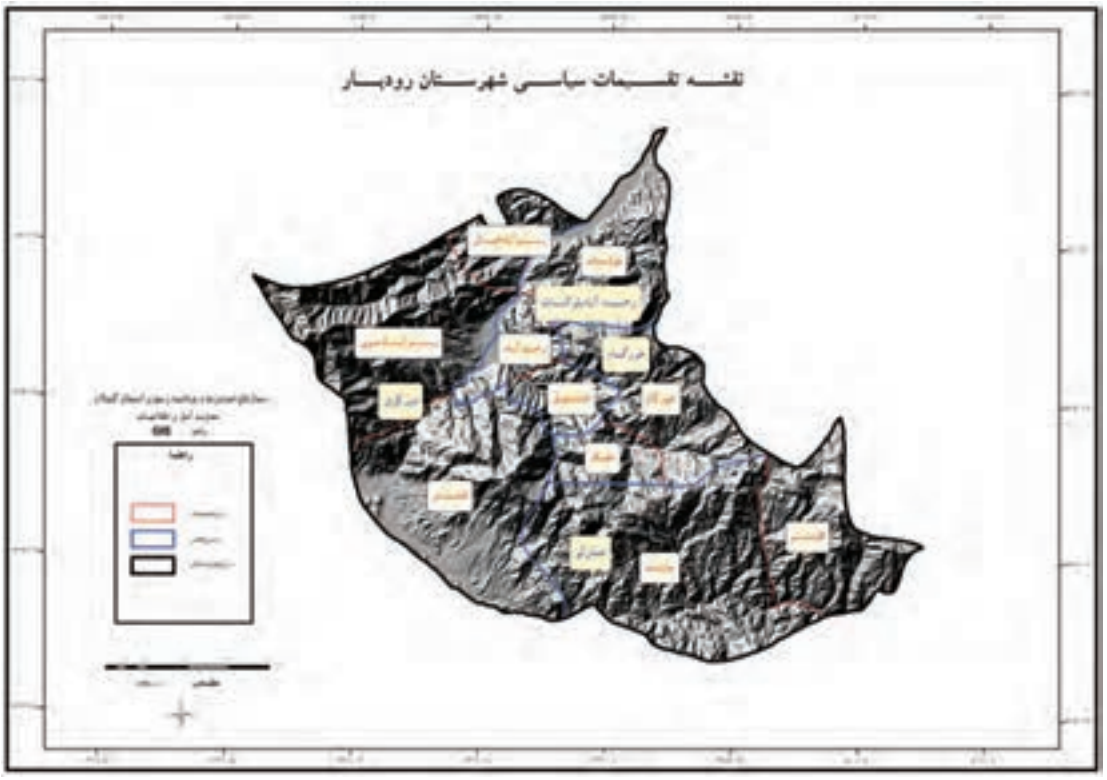

شکل ۱۳ــ۲ــ ب ــ شهرستان کوهستانی و کم تراکم رودبار

برای مطالعه

تعداد جمعیت استان در حال حاضر با شرایط و امکانات جغرافیایی و طبیعی و اقتصادی آن متناسب نیست که این امر موجب فشار بر منابع طبیعی موجود و تخریب آن‌ها شده است.

جدول ۳ــ۲ــ تراکم نسبی جمعیت گیلان در مقایسه با کلّ کشور، از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰

ردیف	تراکم جمعیت نفر به کیلومتر مربع	
سال	کشور	گیلان
۱۳۳۵	۱۱/۵	۶۹/۹
۱۳۴۵	۱۵/۶	۸۷/۱
۱۳۵۵	۲۰/۵	۱۰۶/۴
۱۳۶۵	۳۰	۱۴۰/۴
۱۳۷۵	۳۷	۱۵۲

برای مطالعه

۱۳۸۵	۴۳	۱۷۱/۳
۱۳۹۰	۴۶	۱۷۷

جدول ۴ـ۲ـ وسعت، جمعیت، تراکم نسبی و درصد شهرنشینی شهرستان‌های استان گیلان در سال ۱۳۹۰

ردیف	نام شهرستان	وسعت شهرستان (کیلومتر مربع)	جمعیت در سال ۱۳۹۰	تراکم نسبی (نفر)	درصد شهرنشینی
۱	آستارا	۴۳۲/۵	۸۶۷۵۷	۲۰۱	۶۸/۱
۲	آستانهٔ اشرفیه	۴۱۲/۸	۱۰۵۵۲۶	۲۵۵	۵۱/۶
۳	املش	۴۱۰	۴۴۲۶۱	۱۰۸	۳۸/۷
۴	بندر انزلی	۳۰۴/۷	۱۳۸۰۰۴	۴۵۳	۸۴/۵
۵	تالش	۲۱۹۱/۹	۱۸۹۹۳۳	۸۷	۳۹/۷
۶	رشت	۱۲۷۲/۲	۹۱۸۴۴۵	۷۲۲	۷۶
۷	رضوانشهر	۷۸۳/۵	۶۶۹۰۹	۸۵	۳۴/۲
۸	رودبار	۲۳۷۰/۲	۱۰۰۹۴۳	۴۳	۶۲/۳
۹	رودسر	۱۳۳۱/۱	۱۴۴۳۶۶	۱۰۸	۴۸/۳
۱۰	سیاهکل	۱۰۸۸	۴۷۰۹۶	۴۳	۴۲/۱
۱۱	شفت	۵۸۶/۹	۵۸۵۴۳	۱۰۰	۱۵/۱
۱۲	صومعه‌سرا	۵۷۲/۹	۱۲۷۷۵۷	۲۲۳	۴۰/۷
۱۳	فومن	۷۷۷/۹	۹۳۷۳۷	۱۲۰	۳۳/۲
۱۴	لاهیجان	۴۳۶/۷	۱۶۸۸۲۹	۳۸۷	۵۸

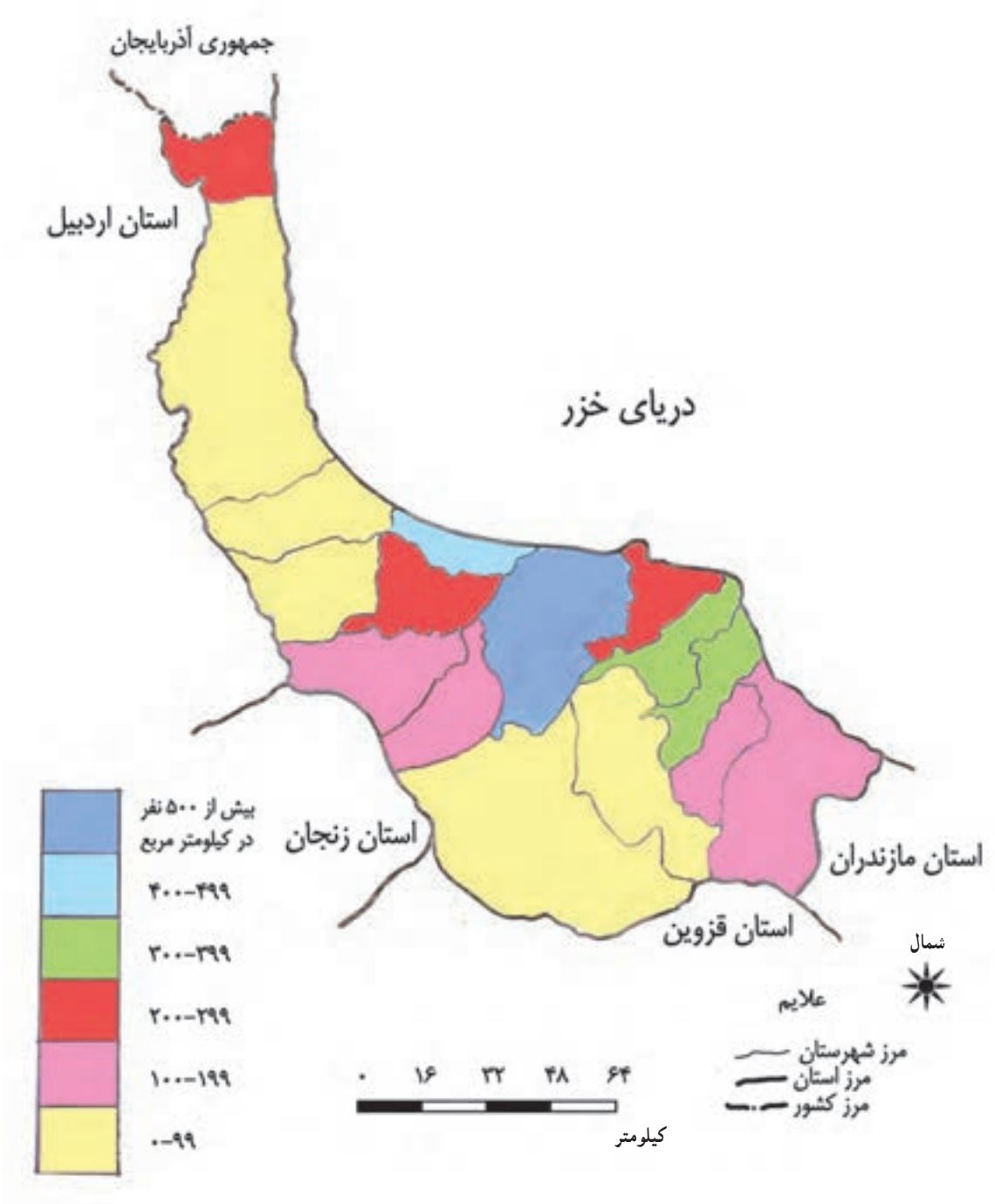

شکل ۱۴ــ۲ــ نقشهٔ تراکم نسبی جمعیت استان ــ سال ۱۳۹۰

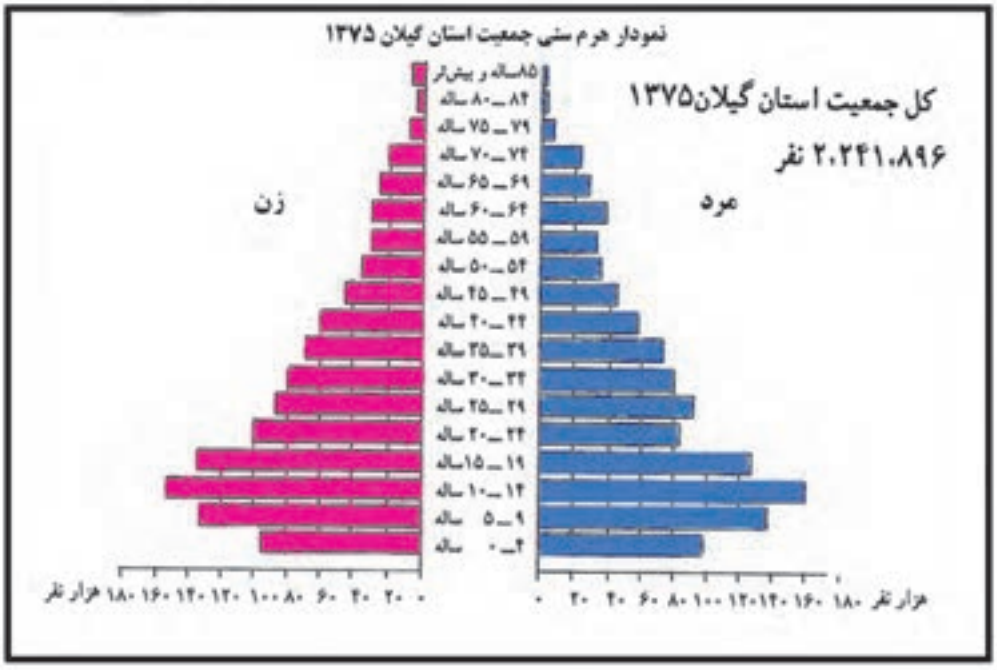

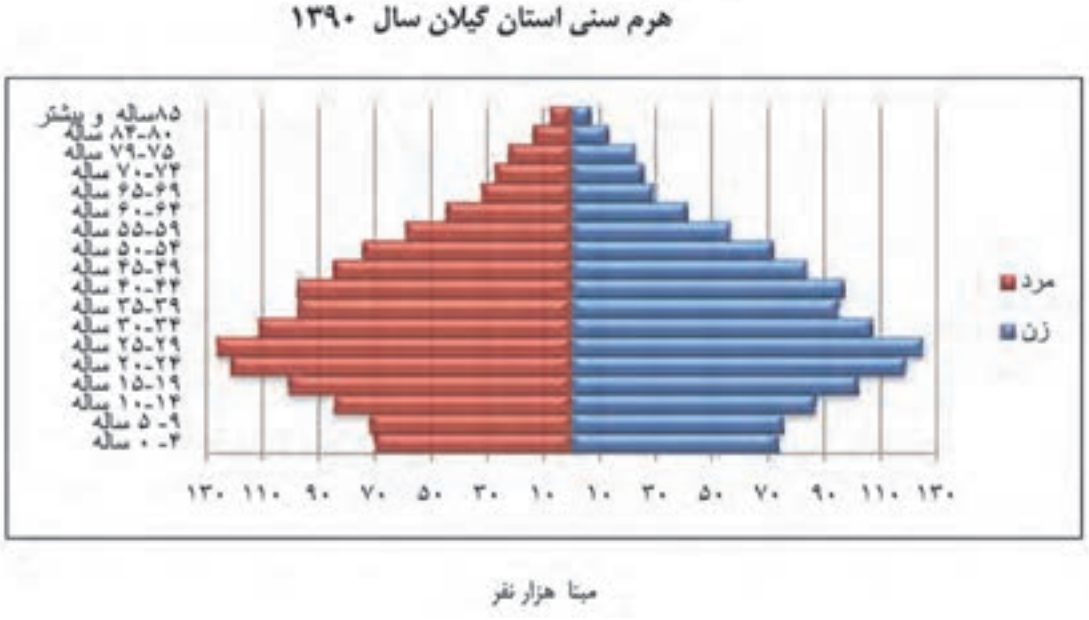

شکل ۱۵ــ۲ــ نمودارهای هرم سنی جمعیت گیلان در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۹۰

۱۵	لنگرود	۴۳۸	۱۳۷۲۷۲	۳۱۳	۶۷
۱۶	ماسال	۶۳۳	۵۲۴۹۶	۸۳	۳۶/۵

ــ با توجه به نقشهٔ فوق، مناطق پرتراکم و کم تراکم جمعیت در استان را به ترتیب نام ببرید.

برای مطالعه

ــ دو هرم سنی جمعیت استان را در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۹۰ با هم مقایسه کنید. از این مقایسه چه نتایجی می‌گیرید؟

رشد جمعیت

میزان رشد سالیانهٔ جمعیت استان گیلان همواره پایین‌تر از رشد سالیانهٔ کشور بوده است.

در حال حاضر، رشد جمعیت طبق سرشماری ۱۳۹۰ در این استان ۰/۶ درصد بوده است که نسبت به سرشماری ۱۳۸۵، ۰/۱ درصد کاهش داشته است.

جدول ۵ــ۲ــ مقایسهٔ نرخ رشد جمعیت استان گیلان با کلّ کشور در سال‌های ۱۳۹۰ــ۱۳۳۵

سال	نرخ رشد استان (درصد)	نرخ رشد کشور (درصد)
۱۳۳۵ـ۱۳۴۵	۲/۵۸	۳/۱۳
۱۳۴۵ـ۱۳۵۵	۲/۰۵	۲/۷۱
۱۳۵۵ـ۱۳۶۵	۲/۷۸	۳/۹۱
۱۳۶۵ـ۱۳۷۵	۰/۷۴	۱/۹۶
۱۳۷۵ـ۱۳۸۵	۰/۷۰	۱/۶
۱۳۸۵ـ۱۳۹۰	۰/۶۰	۱/۲۹

ترکیب سنی جمعیت گیلان چگونه است؟

همان‌طور که می‌دانید، هرم سنی جمعیت، ترکیب سنی و جنسی جمعیت را نشان می‌دهد. از طریق گروه‌بندی‌های سنی بر روی

زرجوب و **گوهررود** قرار دارد و دارای موقعیت مناسب چهارراهی است که راه‌های شمال، جنوب، غرب و شرق استان را به هم پیوند می‌دهد. بر اساس طرح جامع شهری، این شهر به **۲۹** محله تقسیم شده، امور عمرانی و خدماتی آن توسط سه منطقهٔ شهرداری و هشت ناحیه اداره می‌شود. این شهر قدمت دیرینه‌ای دارد و نام قدیمی آن **دارالمرز** یا **دارالامان** بوده است. محلات قدیمی شهر رشت اغلب بیانگر پیشینهٔ تاریخی ساکنان آن است. بافت قدیم آن، بخشی از میراث فرهنگی را در خود جای می‌دهد و عبور از این محلات قدیمی با ویژگی‌ها و کارکردهای خاصّ خود، آداب و رسوم و سنن دوران گذشته را به ذهن تداعی می‌کند. تغییر بافت قدیمی به علت وجود کوچه‌های باریک و پرپیچ و خم از جمله مشکلات قابل توجه این شهر است. البته از سال **۱۳۶۹**، اقدامات مؤثری در اصلاح مطلوب بافت قدیمی این شهر انجام گرفته است. از جمله محلات قدیمی رشت می‌توان ساغریسازان، استادسرا، چمارسرا، رودبارتان، دباغیان، خمیران زاهدان، خمیران چهل تن، کوزه‌گران، چلّه خانه، پاسکیاب، سرخبنده، صیقلان، زرجوب، آتشگاه بیستون، کیاب و سبزه میدان را نام برد.

امامزاده خواهر امام، داناعلی، باغ محتشم یا پارک شهر و عمارت کلاه فرنگی و مجموعه بناهای میدان شهرداری از آثار و اماکن دیدنی این شهرند.

شکل ۱۱ــ ۲ــ نمایی از شهر رشت

بندر انزلی

بزرگ‌ترین و فعال‌ترین بندر حاشیه جنوبی دریای خزر است که مجهز به امکانات مدرن تخلیه و بارگیری می‌باشد و برخورداری از مزیت‌های زیر، آن را نسبت به سایر بنادر ایرانی و خارجی دریای خزر متمایز نموده است :

- دارای رتبه سوم بین بنادر کشور بعد از امام‌خمینی و بندر شهید رجایی از لحاظ تناژ تخلیه و بارگیری
- نزدیکی با بنادر آستراخان و لاگان در روسیه، ترکمن‌باشی در ترکمنستان، اکتائو در قزاقستان و باکو آذربایجان
- ارتباط با بازارهای منطقه‌ای و دسترسی به بازار مصرف بالای ۳۰۰ میلیونی کشورهای تازه استقلال‌یافته شوروی سابق
- قرار گرفتن در مسیر کریدور ترانزیتی بین‌المللی شمال ــ جنوب که این مسیر سه برابر از مسیر فعلی کوتاه‌تر و ارزان‌تر می‌باشد.